

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2016 / Vol. XXXV / 1 / 17-31
Pregledni naučni rad
UDK: 341.485
343.412

ZLOČIN GENOCIDA U TEORIJI I PRAKSI: MEĐUNARODNO I KRIVIČNO PRAVO BOSNE I HERCEGOVINE*

Dragan Jovašević*
Pravni fakultet Univerziteta u Nišu

Međunarodno krivično pravo kao sistem pravnih propisa sadržanih u aktima međunarodne zajednice, ali i u nacionalnom (internom) krivičnom zakonodavstvu pojedinih država predviđa krivičnu odgovornost i kažnjivost za veći broj međunarodnih krivičnih dela (među kojima se izdvaja zločin genocida). To su dela kojima se krše ratni zakoni i običaji rata (međunarodno humanitarno pravo) i kojima se povređuje ili ugrožava mir među narodima i bezbednost čovečanstva. Za ova krivična dela su u međunarodnom, ali i u nacionalnom krivičnom pravu propisane najteže vrste i mere kazni koje uopšte poznaje krivično zakonodavstvo danas. Za učinioce krivičnih dela genocida u određenim slučajevima je primarna nadležnost međunarodnih sudskih (nacionalnih) organa kao što je Međunarodni sud u Hagu. U ovom se radu analiziraju pojam i karakteristike krivičnog dela genocida u međunarodnim i krivičnom pravu Bosne i Hercegovine.

KLJUČNE REČI: međunarodno krivično pravo / genocid / grupa / odgovornost / kazna

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnost socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS

* E-mail: jovas@prafak.ni.ac.rs

1. UVODNA RAZMATRANJA

Dana 24. marta 2016. godine pretresno veće Haškog tribunala za bivšu SFR Jugoslaviju je u predmetu IT-95-5/!8 protiv Radovana Karadžića (rođen u selu Petnjica – Crna Gora, starog 71 godinu), bivšeg predsednika Republike Srpske i vrhovnog komandanta Vojske Republike Srpske izreklo presudu kojim ga je oglasilo krivim za zločin genocida koji je izvršen za vreme surovog međuetničkog i građanskog sukoba na području SR Bosne i Hercegovine u periodu 1992-1995. godine. Time je okončan prvostepeni postupak koji je otpočeo podizanjem optužnice 24.jula 1995. godine, a nastavljen posle hapšenja Karadžića 21. jula 2008. godine u Beogradu (i njegovog izručenja u pritvorsku jedinicu u Sheveningenu 30.jula 2008. godine).

Međunarodna krivična dela su u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine predviđena u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine¹, u glavi sedamnaestoj, pod nazivom: "Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom" (Petrović, Jovašević, 2005:216-218). Ova krivična dela, zapravo, predstavljaju djelatnosti kojim se krše međunarodni ugovori, sporazumi i konvencije (Tomić, 1999:337-360) i narušava ili ugrožava mir među narodima, sigurnost čovečanstva, odnosno druge međunarodnim pravom zaštićene vrijednosti, ili kojim se krše ratna pravila o ponašanju zaraćenih strana prema ratnim zarobljenicima, ranjenicima, bolesnicima i civilnom stanovništvu. Nastanak ovih krivičnih dela vezan je za postojanje međunarodnih pravila kojima se regulišu odnosi između država u doba rata, tj. odnosi između zaraćenih strana u pogledu započinjanja i vođenja rata (Jovašević, Ikanović, 2012:269-271). Međunarodno ratno pravo nastalo je kao posljedica surovog i nečovečnog postupanja u toku duge istorije ratova i oružanih sukoba između naroda i država sa ciljem da humanizira ovo najnehumanije sredstvo za rešavanje međudržavnih i međunarodnih sporova (Kazazić, 2003:163-175).

Sa pojavom međunarodnog ratnog prava otpočeo je proces postepenog ograničavanja prava zaraćenih strana i kontrolisanja njihovih postupaka ne samo prema neboračkom stanovništvu, već i u pogledu započinjanja i vođenja ratova. Pravo države na apsolutnu slobodu u pogledu započinjanja i vođenja rata biće postepeno ograničeno tako što će pojedini postupci koji predstavljaju nepotrebna razaranja, ubijanja i mučenja biti zabranjeni. Kršenjem ratnih pravila i običaja nastaju ratna krivična dela (Jovašević, 2014:290-294).

Prihvatajući međunarodne obaveze na osnovu potpisivanja i ratifikovanja navedenih međunarodnih konvencija, u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine je predviđeno više krivičnih dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom. Krivična dela iz ove glave, dakle, nastaju kršenjem pravila

¹ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15.

sadržanih u međunarodnim konvencijama. Njihov je izvor u postojanju zabrana u aktima međunarodnog prava.

Objekt zaštite ovih krivičnih dela jesu čovečnost i druge univerzalne, opštecivilizacijske vrednosti zaštićene međunarodnim pravom. Zaštita čovečnosti znači zaštitu osnovnih ljudskih dobara kao što su: život, telesni integritet, čast, ugled i dostojanstvo čoveka, osnovna ljudska prava i slobode. Druge vrednosti fizičkih lica, pojedinih država i cele međunarodne zajednice imaju takođe opšti, univerzalni značaj pa su zaštićene i zajamčene međunarodnim pravom.

Najveći broj krivičnih dela iz ove grupe može se učiniti za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije. Po pravilu, ova krivična dela se čine organizovano i s ciljem sprovođenja određene politike vladajuće grupe ili partije. Budući da spadaju u organizovani, planski kriminalitet, ova se djela najčešće čine po naređenju pretpostavljenih vojnih ili političkih rukovodilaca. Ta činjenica zahteva posebno utvrđivanje odgovornosti organizatora, naredbodavca i učinilaca. Ova krivična dela mogu biti učinjena samo s umišljajem.

Pojedina krivična dela iz ove grupe ne zastarevaju u pogledu krivičnog gonjenja ili izvršenja izrečenih kazni kao što su: genocid, zločin protiv čovečnosti, ratni zločini i druga krivična djela za koja po međunarodnom pravu zastarelost ne može da nastupi (član 19. KZ BiH).

2. MEĐUNARODNA KRIVIČNA DELA

U teoriji međunarodnog krivičnog prava se razlikuje više vrsta međunarodnih krivičnih dela. Uobičajena je podela na: a) međunarodna krivična dela u užem smislu (prava ili čista međunarodna krivična dela) i b) međunarodna krivična dela u širem smislu (neprava ili mešovita međunarodna krivična dela). Inače, ova je podela prvi put usvojena na 14. Kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo koji je održan 1989. godine u Beču². Kriterijum za ovo razlikovanje jeste nadležnost međunarodnih krivičnih sudova (sudova koji postupaju samo u slučaju izvršenih međunarodnih krivičnih dela u užem smislu), odnosno istorija krivičnog pravosuđa (Petrović, Jovašević, Ferhatović, 2016:339-341).

Međunarodna krivična dela u užem smislu čine prvu vrstu ovih krivičnih dela. Tu se radi o međunarodnim krivičnim delima kojima se krše ratni zakoni i običaji rata (norme međunarodnog ratnog i humanitarnog prava). To su dela sadržana u nirmberškoj i tokijskoj presudi. Ona se još nazivaju međunarodna krivična dela prema opštem međunarodnom pravu (*crimina juris gentium*). Tu spadaju sledeća međunarodna krivična dela: 1. zločin protiv mira, 2. ratni zločin, 3. genocid i 4. zločin protiv čovečnosti (Petrović, Jovašević, 2010:167-171). U pravnoj teoriji ima shvatanja da se ova krivična dela nazivaju međunarodnim zločinima *stricto sensu* iza

² Podelu međunarodnih krivičnih dela ove vrste zastupaju brojni autori: Bassiouni, Cassese, Than, Shorts i dr.

kojih stoje kogentne norme međunarodnog prava npr. haške ili ženevske konvencije (Radulović, 1999:103).

Kao osnovne karakteristike međunarodnih krivičnih dela u užem smislu (core crimes – gnusni zločini) (Jovašević, Ikanović, 2015:278-281) u pravnoj teoriji se navode sledeće (Degan, Pavišić, 2006:186-187): 1) ovi međunarodni zločini imaju dvostruku prirodu. Njihovo izvršenje povlači: a) krivičnu odgovornost pojedinaca kao njihovih izvršilaca ili saučesnika, odnosno nadređenih lica (po osnovu komandne odgovornosti), s jedne strane, i b) međunarodnopravnu odgovornost države, s druge strane, 2) međunarodnim zločinima se krše osnovna (temeljna) ljudska prava i oni su stoga zabranjeni kao represalije u slučaju vršenja isto takvih zločina druge suprotstavljene strane, 3) međunarodni zločini u pogledu krivičnog gonjenja i kažnjavanja ne zastarevaju i 4) opšte međunarodno pravo nameće obavezu državama da ne krše osnovne norme koje zabranjuju njihovo vršenje kao obavezu erga omnes.

U glavi sedamnaestoj Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine su sistematizovana sledeća međunarodna krivična dela u užem smislu (ili prava međunarodna krivična dela). To su: a) genocid u članu 171., b) zločin protiv čovečnosti u članu 172., c) ratni zločin protiv civilnog stanovništva u članu 173., d) ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika u članu 174., đ) ratni zločin protiv ratnih zarobljenika u članu 175. i e) organizovanje grupe ljudi i podstrekavanje na izvršenje krivičnih dela genocida, zločina protiv čovečnosti i ratnih zločina u članu 176.

3. GENOCID U NIRNBERŠKOM PRAVU

Statut međunarodnog vojnog suda usvojen na osnovu Londonskog sporazuma savezničkih sila 8. avgusta 1945. godine (Nirnberška presuda, 1948:13-19) u članu 6. određuje međunarodna krivična dela čiji će učinioci kao pojedinci ili kao članovi organizacije biti suđeni od strane ovog suda. To su: a) zločini protiv mira, b) ratni zločini i c) zločini protiv čovečnosti. Pored neposrednih izvršilaca ovih međunarodnih krivičnih dela (zločina), krivično su odgovorna i lica koja se javljaju u svojstvu vođe, organizatora, podstrekača ili drugog saučesnika, a koji su učestvovali u sastavljanju ili izvršenju nekog zajedničkog plana ili zavere radi izvršenja nekog od napred navedenih zločina. Ovde se zapravo radi o odgovornosti i kažnjavanju saučesnika za izvršena dela po principu subjektivne akcesorne krivične odgovornosti. Učiniocu ovih krivičnih dela u smislu odredbe čl. 27. i 28. Statuta, mogu se izreći sledeće vrste kazni: a) smrtna kazna, b) druga vrsta kazne (zatvora) koju sud nađe za pravednu i c) konfiskacija (oduzimanje svake ukradene) imovine.

Statut Nirnberškog suda ne poznaje zločin genocida kao samostalnu inkriminaciju, već je ona obuhvaćena pojmom zločin protiv čovečnosti. Zločin protiv čovečnosti³

³ Početak inkriminacije zločina protiv čovečnosti datira iz vremena Prvog svetskog rata kao reakcija savezničkih sila na zločine koje su izvršile turske vlasti u toku 1915. godine nad Jermenima. Velika Britanija i carska Rusija su u zajedničkoj noti optužile Portu za "zločine protiv čovečnosti i civilizacije". Na Versajskoj

(član 6. stav 2. tačka c.) je po prvi put definisan upravo Statutom Međunarodnog vojnog suda. Tu spadaju sledeći akti: 1. ubistva, 2. istrebljenje, 3. porobljavanje, 4. deportacija i 5. ostala nečovečna dela. Za postojanje zločina protiv čovečnosti bitno je ispunjenje još dva elemenata. To su: a) da je radnja izvršena protiv bilo kog civilnog stanovništva i b) da se radnja preduzima u određeno vreme - pre ili za vreme trajanja rata. Pri tome se kao zločin protiv čovečnosti smatra i svako proganjanje na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi u izričenju ili u vezi bilo kojeg zločina u nadležnosti ovog suda bez obzira da li se time vrše ili ne vrše povrede zakona one zemlje u kojoj su zločini izvršeni (Marković, 1973:176-180).

Ovim se krivičnim delom praktično celim ljudskim grupama (pripadnicima političke, rasne ili verske grupe) onemogućava ili otežava življenje, i to kako za vreme rata tako i pre rata. Ovo je bilo jedino međunarodno krivično delo iz nadležnosti Međunarodnog vojnog suda koje se moglo izvršiti nezavisno od rata ili oružanog sukoba). Identična krivična dela sa istim opisima i karakteristikama poznaje i Statut Međunarodnog vojnog suda u Tokiju iz 1948. godine.

Takođe, ova ista međunarodna krivična dela poznaje i Zakon broj 10. Kontrolnog saveta za kažnjavanje lica odgovornih za ratne zločine, zločine protiv mira i zločine protiv čovečnosti u članu 2. s tim što pored navedene tri vrste zločina poznaje i posebno delo koje se sastoji u samom članstvu u zločinačkoj grupi ili organizaciji koje su od strane Međunarodnog vojnog suda proglašene zločinačkim (Prljeta, 1992:47-53). U stavu 2. ovog člana Zakon je izričito odredio da se za ove zločine mogu kazniti sledeća lica: a) svako lice bez obzira na državljanstvo ili svojstvo u kome je delalo ako je bilo glavni učinilac ili saučesnik, b) lice koje je naredilo ili podsticalo ili se saglasilo sa izvršenjem nekog od ovih krivičnih dela, c) lice koje je bilo povezano sa planovima ili radnjama koje su dovele do izvršenja nekog dela, d) lice koje je bilo član organizacije ili grupe za vršenje ovih krivičnih dela, đ) lice koje je imalo visoki politički, građanski ili vojni položaj u Nemačkoj ili u nekoj zemlji koja je bila njen saveznik ili zajedno sa njom ratovala ili je bila njen satelit i e) lice koje je imalo visok položaj u finansijskom, industrijskom ili privrednom životu bilo koje od tih zemalja.

Učiniocu nekog od ovih krivičnih dela se prema odredbi stava 3. ovog člana mogu izreći sledeće kazne: a) smrtna kazna, b) doživotni zatvor ili zatvor na određeni broj godina sa prinudnim radom ili bez prinudnog rada, c) novčana kazna i zatvor sa ili bez prinudnog rada u slučaju neplaćanja novčane kazne, d) konfiskacija imovine, đ) povraćaj nepravilno stečene imovine i e) oduzimanje pojedinih ili svih građanskih prava.

mirovnoj konferenciji je 1919. godine najavljeno ustanovljenje međunarodnog krivičnog suda koji bi, između ostalog, bio nadležan i za "kršenje zakona čovečnosti". Taj predlog je sprečen od strane SAD sa obrazloženjem da još uvek nema utvrđenih i univerzalnih standarda čovečnosti.

4. GENOCID U STATUTIMA AD HOC TRIBUNALA

Zbog neslaganja u međunarodnoj zajednici sredinom devedesetih godina prošlog veka umesto formiranja nadnacionalnog, supranacionalnogsudskog organa sa univerzalnom nadležnošću za suđenje učiniocima najtežih međunarodnih krivičnih dela, osnovana su dva ad hoc tribunala čije se okončanje očekuje do kraja 2017. godine (sa prestankom rada Rezidualnih mehanizama).

Rezolucijom Saveta bezbednosti OUN broj 827 od 25.maja 1993.godine usvojen je Statut Međunarodnog tribunala za gonjenje lica odgovornih za ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava izvršene na teritoriji bivše SFR Jugoslavije počev od 1991.godine. Ovaj Statut (poznat kao Statut "Haškog tribunala") poznaje četiri vrste međunarodnih krivičnih dela (Josipović, 1996:183-196). To su: 1. teške povrede Ženevskih konvencija od 1949.godine, 2. kršenje zakona i običaja ratovanja, 3. genocid i 4. zločini protiv čovečnosti (Jovašević, 2002:14-17). Učiniocu ovih krivičnih dela od strane Tribunala se može prema članu 24. izreći samo jedna vrsta kazne i to kazna zatvora u trajanju prema opštoj praksi sudova u Jugoslaviji pri čemu je sudsko veće obavezno da uzme u obzir težinu izvršenog krivičnog dela (objektivne okolnosti) i lična svojstva optuženog (subjektivne okolnosti). Uz kaznu se učiniocu međunarodnog krivičnog dela mogu izreći i sledeće sankcije: a) povraćaj imovine njihovim pravim vlasnicima (restitucija) i b) oduzimanje dobiti koja je pribavljena kriminalnom delatnošću.

Najteže krivično delo današnjice "zločin nad zločinima" – genocid, predviđeno je u članu 4. Statuta Haškog tribunala (Jovašević, 2011:215-221). Ovo delo se sastoji u namernom⁴ uništenju u celini ili delimično nacionalne, etničke, rasne ili religiozne grupe. Praksa Haškog tribunala nije prihvatila ekstenzivno tumačenje pojma genocida koje bi uključivalo nameru uništenja nacionalnog, jezičkog, verskog, kulturnog ili nekog drugog identiteta grupe, a bez njenog fizičkog uništenja.

Bitno je za postojanje ovog međunarodnog krivičnog dela da je u napred navedenoj nameri⁵ preduzeta jedna od sledećih više alternativno predviđenih radnji: 1. ubijanje

⁴ Genocidna namera je najznačajnija karakteristika krivičnog dela genocida. Ona se mora odnositi na uništenje značajnog dela grupe. Taj značajan deo je dovoljno "značajan" da utiče na grupu u celini. Ovaj kvantitativni kriterijum je dopunjen i mogućnošću koje su izvršiocu ovog krivičnog dela stajale na raspolaganju, pa se tako ova namera dokazuje i kada je ona ispoljena samo u odnosu na grupu u okviru ograničenog geografskog područja. I konačno, genocidna namera uzima u obzir i kvalitativne odlike napadnutog dela grupe dozvoljavajući mogućnost da se kao suštinski deo ukupne grupe kvalifikuje onaj deo koji predstavlja njen simbol ili je bitan za njen opstanak. (presuda u slučaju *Primerena Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida u predmetu Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore* od 26. februara 2007. godine).

⁵ Postojanje genocidne namere u dosadašnjoj praksi Haškog tribunala je utvrđivano putem sledećih kriterijuma: a) opšti kontekst koji obuhvata sledeće elemente: 1) širina i rasprostranjenost izvršenih dela, 2) šira politička doktrina iz koje su dela proizilazila, 3) obim ostvarenih ili pokušanih dela, 4) metodičnost u planiranju ubijanja, 5) sistematičnost ubijanja i uklanjanja leševa, 6) diskriminatorski karakter dela i 7) diskriminatorna namera optuženog, b) izvršenje drugih krivičnih dela sistematski

članova određene grupe, 2. prouzrokovanje fizičkih ili mentalnih povreda članovima grupe, 3 namerno smeštanje članova grupe u takve uslove života smišljene da dovedu do njenog fizičkog, delimičnog ili potpunog uništenja⁶, 4. sprovođenje mera sa namerom da se spreči rađanje unutar grupe i 5. namerno premeštanje dece jedne grupe u drugu grupu.

Pored neposrednog preduzimanja navedenih radnji (neposredni izvršilac), kao radnje izvršenja genocida smatraju se i sledeće: a) učešće u zaveri radi vršenja genocida, b) direktno i javno podsticanje na vršenje genocida (podstrekavanje), c) pokušaj vršenja genocida kao i d) saučesništvo u bilo kom obliku u vršenju genocida (Degan, 2008:77-95).

Ista međunarodna krivična dela, kao i Statut Haškog tribunala, sa identičnim obeležjima i karakteristikama poznaje i Statut Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu. Rezolucijom Saveta bezbednosti Organizacije ujedinjenih nacija broj 955 od 8.novembra 1994.godine usvojen je Statut Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu. Ovaj tribunal je nadležan za kažnjavanje lica koja su odgovorna za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja su izvršena na području Ruande, kao i njenih građana koja su izvršila takva dela na području susednih država u toku 1994. godine. S obzirom da se prema pravnoj kvalifikaciji Saveta bezbednosti OUN ovde nije radilo o međunarodnom oružanom sukobu, to ovaj tribunal i nije nadležan za krivično delo koje se sastoji u "teškom kršenju Ženevskih konvencija iz 1949. godine", kao ni za "kršenje zakona i običaja rata".

Naime, ovaj Statut (poznat i kao Statut tribunala za Ruandu) poznaje tri vrste međunarodnih krivičnih dela. To su: 1. genocid (član 2.), 2. zločin protiv čovečnosti (član 3.) i 3. zločin koji se sastoji u teškom kršenju člana 3. Ženevskih konvencija i Drugog dopunskog protokola iz 1977. godine (član 4.). Učiniocu ovih krivičnih dela od strane Tribunala se može izreći samo jedna vrsta krivične sankcije i to kazna zatvora koja se može javiti u dva oblika i to kao: a) kazna doživotnog zatvora i b) kazna zatvora u vremenski određenom trajanju. Pri odmeravanju kazne učiniocu međunarodnog krivičnog dela sudsko veće Tribunala za Ruandu je obavezno da uzme u obzir težinu izvršenog krivičnog dela (objektivne okolnosti) i lična svojstva optuženog (subjektivne okolnosti). Uz kaznu se učiniocu dela mogu izreći i dve mere i to: a) povraćaj imovine njihovim pravnim vlasnicima (restitucija) i b) oduzimanje dobiti koja je pribavljena kriminalnom delatnošću.

Najteže krivično delo današnjice – genocid je predviđeno u članu 2. Statuta tribunala za Ruandu. Ono se sastoji u namernom uništenju⁷ u celini ili delimično nacionalne, etničke, rasne ili religiozne grupe. Bitno je za postojanje ovog međunarodnog

usmerenih protiv iste grupe, c) broj počinjenih zločina, d) sistematsko usmeravanje na civile zbog njihove pripadnosti određenoj grupi i e) ponavljanje destruktivnih i diskriminatorških dela.

⁶ U praksi Haškog tribunala ovaj oblik genocida je izvršavan sledećim delatnostima: a) držanjem zatvorenika u zagušljivim i prenatrpanim prostorijama, b) spavanje zatvorenika na podu i bez čebadi, c) uskraćivanje zatvorenicima hrane i vode, d) davanje zatvorenicima nečiste vode koja bi prouzrokovala njihovo obolevanje, e) uskraćivanje lekova zatvorenicima, f) neukazivanje lekarske pomoći zatvorenicima i g) izlaganje zatvorenika napornom radu.

⁷ Uništenje grupe znači fizičku destrukciju, a ne destrukciju njenog kulturnog bića.

krivičnog dela da je u napred navedenoj nameri⁸ preduzeta jedna od sledećih više alternativno predviđenih radnji: 1. ubijanje članova određene grupe, 2. prouzrokovanje fizičkih ili mentalnih povreda članovima grupe, 3. namerno smeštanje članova grupe u takve uslove života smišljene da dovedu do njenog fizičkog, delimičnog ili potpunog uništenja, 4. sprovođenje mera sa namerom da se spreči rađanje unutar grupe i 5. namerno premeštanje dece jedne grupe u drugu grupu (Fabijanić Gagro, Škorić, 2008:1387-1419).

Pored neposrednog preduzimanja navedenih radnji (neposredni izvršilac), kao radnje izvršenja genocida⁹ smatraju se i sledeće: a) učešće u zaveri radi vršenja genocida, b) direktno i javno podsticanje na vršenje genocida (podstrekavanje), c) pokušaj vršenja genocida kao i d) saučesništvo u bilo kom obliku u vršenju genocida.

5. GENOCID U RIMSKOM STATUTU

Rimski Statut stalnog Međunarodnog krivičnog suda usvojen na Diplomatskoj konferenciji OUN u Rimu 17. jula 1998. godine propisuje da će se pred ovim sudom voditi krivični postupak, utvrđivati krivična odgovornost i izricati krivična sankcija licima koja su učinila najozbiljnije zločine priznate od strane međunarodne zajednice kao celine. U članu 5. ovog Statuta proglašena je nadležnost suda za sledeća međunarodna krivična dela (Starčević, 2002:590-608): 1. zločin genocida, 2. zločin protiv čovečnosti, 3. ratne zločine i 4. zločin agresije. Prema članu 77. učiniocu nekog od ovih međunarodnih krivičnih dela sud može izreći sledeće kazne: a) zatvor u određenom trajanju koji ne može da pređe maksimum od 30 godina, b) doživotni zatvor kada je ta kazna opravdana ekstremnom težinom zločina i individualnim okolnostima vezanim za učinioca dela, c) novčanu kaznu prema kriterijumu koji je određen u Pravilima dokazivanja i procedure i d) konfiskaciju prihoda, vlasništva i dobara koji su direktno ili indirektno pribavljeni izvršenim zločinom.

Zločin genocida¹⁰ je predviđen u odredbi člana 6. ovog Statuta. Ovo krivično delo¹¹ se čini u nameri da se uništi u celini ili delimično nacionalna, etnička ili verska

⁸ Postojanje genocidne namere u dosadašnjoj praksi ad hoc tribunala je utvrđivano putem sledećih kriterijuma: a) opšti kontekst koji obuhvata: 1) širina i rasprostranjenost izvršenih dela, 2) šira politička doktrina iz koje su dela proizilazila, 3) obim ostvarenih ili pokušanih dela, 4) metodičnost u planiranju ubijanja, 5) sistematčnost ubijanja i uklanjanja leševa, 6) diskriminatorski karakter dela i 7) diskriminatorska namera optuženog, b) izvršenje drugih krivičnih dela sistematski usmerenih protiv iste grupe, c) broj počinjenih zločina, d) sistematsko usmeravanje na civile zbog njihove pripadnosti određenoj grupi i e) ponavljanje destruktivnih i diskriminatorških dela.

⁹ Inkriminacija genocida ne traži u objektivnom smislu uništenje neke etničke, odnosno narodne grupe, već samo nameru da se ona u potpunosti ili delimično uništi. Delo mora biti usmereno protiv jednog ili više lica u svojstvu pripadnika te skupine. Ostalo je pri tome nerešeno, mogu li se takvim tumačenjem inkriminacije zaštititi i političke grupe koje imaju stabilitet i kontinuitet. Namera se može dokazivati korišćenjem različitih indicija, tako npr. onih koje slede iz opšteg konteksta i sklopa okolnosti pod kojima je zločin učinjen, te njegove prirode i mere. (presuda Međunarodnog tribunala za Ruandu u predmetu ICTR-96-4T od 2. septembra 1998. godine).

¹⁰ U delu pravne teorije se smatra da genocid ne predstavlja samostalno krivično delo, već da je to samo vrsta zločina protiv čovečnosti.

zajednica¹² na jedan od sledećih načina: 1. ubijanjem članova grupe¹³, 2. prouzrokovanjem teških fizičkih ili mentalnih patnji članova grupe, 3. namernom podvrgavanju grupe životnim uslovima koji treba da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog uništenja, 4. preduzimanjem mera uperenih ka sprečavanju rađanja u okviru grupe i 5. prinudnom premeštanju dece iz jedne u drugu grupu. Dakle, ovde se radi o preuzimanju odredbi Konvencije OUN o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine u pogledu određivanja bića ovog najtežeg međunarodnog krivičnog dela uperenog protiv "čovečanstva".

6. GENOCID U PRAVU BOSNE I HERCEGOVINE

Međunarodna krivična dela su u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine predviđena u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine, u glavi sedamnaestoj, pod nazivom: "Krivična dela protiv čovečnosti i vrednosti zaštićenih međunarodnim pravom". U međunarodna krivična dela u užem smislu spadaju sledeća dela: 1. genocid u članu 171., 2. zločini protiv čovečnosti u članu 172., 3. ratni zločin protiv civilnog stanovništva u članu 173., 4. ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika u članu 174., 5. ratni zločin protiv ratnih zarobljenika u članu 175. i 6. organizovanje grupe ljudi i podstrekavanje na izvršenje krivičnih dela genocida, zločina protiv čovečnosti i ratnih zločina u članu 176.

U članu 171. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine čije se odredbe primenjuju nezavisno od postojanja tri krivična zakona (Federacije BIH, Brčko Distrikta BIH i Republike Srpske) propisano je najteže krivično delo današnjice – genocid. Krivično delo genocida se sastoji u izdavanju naređenja da se čine ili u činjenju: ubistava, ili nanošenju teških telesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe ljudi ili u smišljenom nametanju grupi ljudi ili zajednici takvih životnih uslova koji bi mogli da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog istrebljenja ili u uvođenju mera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar grupe ljudi ili u prisilnom preseljenju dece iz te u drugu grupu, a u nameri da se potpuno ili delimično istrebi nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa ljudi.

Reč "genocid" je kovanica sastavljena od grčke reči *genos* što znači rod ili pleme i latinske reči *caedes* što znači ubistvo, pokolj. Bukvalno prevedena ova reč označava ubijanje roda, odnosno plemena. Rezolucijom Generalne skupštine OUN broj 96/I od 11. decembra 1946. godine genocid je proglašen za "međunarodno krivično delo

¹¹ Genocid se određuje kao "zločin nad zločinima". Zabrana vršenja ili propagiranja ovog krivičnog dela predstavlja *ius cogens*, tako da protivpravnost genocidnih aktivnosti, pa i sam kriminalni karakter ovih radnji je opšteprihvaćen i nesporan u međunarodnoj zajednici.

¹² Ovom inkriminacijom su zaštićene samo stabilne grupe, koje karakteriše stalnost i čijim se članom postaje na osnovu rođenja, dok su isključene nestalne skupine čijim se članom postaje na osnovu individualne odluke. Na tom stanovištu stoji i Međunarodni krivični tribunal za Ruandu u slučaju Akajese.

¹³ Za postojanje genocida nije potreban i veći broj žrtava. Naime, smatra se da je dovoljno da učinilac ubije jedno ili više lica. Isto tako genocid može učiniti i izolovani pojedinac ako postupi sa genocidnom namerom i ako se njegovo ponašanje poklapa sa drugim sličnim ponašanjima, a takve je prirode da može dovesti do uništenja cele skupine.

koje je su suprotnosti sa duhom i ciljevima OUN i koje civilizovani svet osuđuje". Iako se pojavio kao "podvrsta zločina protiv čovečnosti", genocid je ubrzo dobio autonoman status i sadržinu kao jedno od najtežih krivičnih dela današnjice (Šakić, Sedlar, Tojčić, 1993:407-454). On se danas naziva "zločin nad zločinima". Genocid kao međunarodno krivično delo određuju tri elementa (Pavišić, Grozdanić, Veić, 2007:419-420): a) objektivni sastojak – actus reus, b) subjektivni sastojak – mens rea i c) objekt dela – skupina ili grupa – žrtva.

6.1. Pojam i elementi genocida

Osnov za ovu inkriminaciju se nalazi u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida¹⁴ iz 1948. godine koja u članu 2. određuje pojam i elemente ovog međunarodnog krivičnog dela. U zakonodavstvu, teoriji i praksi ovaj izraz ima šire tumačenje. Naime, pod ovim izrazom se podrazumeva ne samo ubijanje, već uništenje na bilo koji način određene grupe koja čini jednu povezanu celinu na nacionalnoj, etničkoj, rasnoj ili verskoj osnovi. Objekt zaštite je čovečnost i međunarodno pravo.

Objekt napada je nacionalna, etnička, rasna ili verska grupa¹⁵. Iako se delo¹⁶ čini uništavanjem pojedinaca, njegov cilj nije da se ti pojedinci likvidiraju kao određene ličnosti, već kao pripadnici grupe. Cilj ovog dela je, dakle, uništenje grupe u celosti ili delimično, pri čemu je likvidacija pojedinaca samo način ostvarivanja ovog cilja. Veličina grupe je bez značaja za postojanje dela. Bitno je da grupa postoji kao celina sa specifičnim karakteristikama i da se kao takva želi uništiti. Cilj inkriminacije je da se osigura pravo na život, tj. na postojanje i razvoj svakoj grupi koja ima posebno nacionalno, etničko, rasno ili versko svojstvo pri čemu se ne zahteva prostorno zajedništvo pripadnika grupe.

Radnja učinjenja krivičnog djela genocida se sastoji iz niza različitih delatnosti koje se mogu svrstati u nekoliko grupa. To su sledeće delatnosti (Horović, 2004:99-113): 1. ubijanje ili nanošenje teške telesne ili duševne povrede pripadnicima određene nacionalne, etničke, rasne i verske grupe; 2. smišljeno nametanje grupi ljudi ili

¹⁴ Službeni vesnik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ, br. 2/50 i Službeni list FNRJ, br. 56/50

¹⁵ Nacionalnu grupu čini skupina ljudi koja osećaju da dele pravnu vezu zajedničkog državljanstva popraćenu recipročnim pravima i obavezama. Etničku grupu čine članovi koje veže zajednički jezik i kultura, rasna grupa je pak grupa zasnovana na naslednim fizičkim obeležjima koja se često identifikuje sa određenom geografskom oblašću bez obzira na jezičke, kulturne, nacionalne ili verske faktore, dok versku grupu čine članovi koji imaju isto versko ubeđenje, naziv vere ili način vršenja verskih obreda. Zapravo pojmovi nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe veoma se široko izučavaju i za sada ne postoje opšte i međunarodno prihvaćene precizne definicije. Svaki od tih pojmova se zato mora procenjivati u svetlosti konkretnog političkog, socijalnog i kulturnog miljea.

¹⁶ Genocid prema konkretnom objektu može biti nacionalni ili etnički genocid ili etnocid ako je taj objekt nacionalna ili etnička skupina. O rasnom genocidu radi se ako je radnja usmerena na određenu rasnu grupu ili na više takvih grupa. Verski genocid je usmeren na pripadnike određene verske grupe ili više takvih grupa. Skupina (grupa) se ne određuje prema objektivnom, statičkom kriterijumu, već je za pojmovno određene grupe i prema shvatanjima ad hoc tribunala odlučujuće je kako njene pripadnike subjektivno doživljava učinilac dela. U pravnoj teoriji se ističe nedostatak ovakvih definicija genocida po kojima on ne obuhvata kulturni genocid u smislu uništavanja jezika i kulture određene grupe.

zajednici takvih životnih uslova koji bi mogli da dovedu do njenog potpunog ili delimičnog istrebljenja; 3. uvođenje mera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar grupe ljudi (tzv. biološki genocid) i 4. prisilno preseljavanje dece iz te u drugu grupu ljudi s ciljem gubljenja identiteta svoje grupe. Sve ove radnje vode ka fizičkom i biološkom ostvarivanju genocida. Za postojanje ovog dela dovoljno je da je učinjena bilo koja od zakonom taksativno navedenih radnji u nameri potpunog ili delimičnog istrebljenja (uništavanja) grupe kao društvene cjeline. Genocid je tipičan primer krivičnog dela koji počiva na "depersonalizaciji žrtve", što znači da žrtva ne predstavlja cilj zbog njenih individualnih kvaliteta ili obeležja, nego samo zato što je pripadnik određene grupe.

Radnja učinjenja se može ostvariti na dva načina: a) izdavanjem naređenja i b) neposrednim preduzimanjem delatnosti. Izdavanje naređenja da se vrše napred navedene delatnosti predstavlja posebnu i samostalnu radnju učinjenja genocida. Naređivanje je, inače, jedan oblik podstrekavanja, ali ono ovde nema karakter saučesništva, već posebnog načina učinjenja ovog dela. Krivično delo genocida se uglavnom čini organizovano i po unapred utvrđenom planu, gde naređenje pretpostavljenog ima posebnu snagu dejstva, pa je stoga i njegova odgovornost samostalne prirode. Naime, naredbodavac će biti odgovoran za samo izdavanje naređenja da se izvrši genocid, čak i onda kada potčinjeni odbije ili na drugi način izbegne izvršenje takvog naređenja.

Posledica dela je ugrožavanje opstanka određene nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe (Lazarević, Vučković, Vučković, 2004:2021). Ona se ostvaruje prouzrokovanjem manjeg ili većeg broja pojedinačnih posledica povrede (života, telesnog integriteta, ploda) i ugrožavanja (stavljanjem u nepodnošljive uslove života). Broj prouzrokovanja nije odlučujući za postojanje dela. To znači da će postojati jedno delo genocida, kako onda kada je učinjeno jedno, tako i onda kada je ostvareno više prouzrokovanja. Veći broj prouzrokovanja od raznovrsnih pojedinačnih posledica je od značaja kod odmeravanja kazne (Bačić, 1986:316). To ukazuje da je suština krivičnog dela genocida u planskom i sistematskom uništenju ljudskih grupa.

Učinilac dela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj (*dolus coloratus*) koji karakteriše "genocidna namjera". Za postojanje namere neophodna je iskustvena ocena, a ne primena teorije o nameri¹⁷.

Za ovo delo propisana je kazna zatvora od najmanje deset godina ili dugotrajni zatvor. Zakonom je izričito predviđeno da za ovo delo krivično gonjenje i kažnjavanje ne zastarevaju.

6.2. Odnos genocida i drugih sličnih krivičnih dela

Zbog svog pojamnog sadržaja, kako u međunarodnom krivičnom pravu, tako i u nacionalnim krivičnim zakonodavstvima, javila se potreba u pravnoj teoriji da se krivično delo genocida razgraniči od sličnih (srodnih) krivičnih dela (Marković,

¹⁷ presuda Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu SFR Jugoslaviju u slučaju Sikirica ICTY- 95-8

1965:39-44) i to u prvom redu od: 1. progona, 2. istrebljenja, 3. etničkog čišćenja i 4. zločina protiv čovečnosti.

1. Sličnost između genocida i progona (Šeparović, 2007:77-98) se ogleda u postojanju diskriminatorne namere kod učinioca dela u vreme preduzimanja radnje izvršenja. Naime, radnje izvršenja kod oba ova kažnjiva ponašanja se preduzimaju prema pripadnicima druge nacionalne, rasne, verske ili etničke grupe. Dve su glavne razlike između ovih dela: a) kod progona se radi o progonu na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi i b) kod genocida je krajnja žrtva (pasivni subjekt) cela grupa – nacionalna, rasna, verska ili etnička, dok su kod progona žrtve sami pojedinci kao pripadnici pojedinih "progonjenih" grupa.

2. Sličnost između genocida i istrebljenja se javlja u činjenici da se u oba slučaja radi o delima koja su upravljena na izvršenje masovnih ubistava. Razlike između ova dva kažnjiva dela su sledeće: a) radnja izvršenja genocida se preduzima sa namerom uništenja, potpunog ili delimičnog, grupe kao takve, dok kod istrebljenja ovakve namere (koja kvalifikuje umišljaj učinioca kao *dolus coloratus*) ne postoji, b) kod genocida ciljane grupa ima zajedničke nacionalne, rasne, verske ili etničke karakteristike, dok su kod istrebljenja - žrtve definisane političkim opredeljenjem, fizičkim osobinama ili samom činjenicom da su se našle na određenom geografskom prostoru, c) kod istrebljenja radnja izvršenja se preduzima u okviru rasprostranjenog ili sistematskog napada čega je učinilac dela svestan, a krivično delo genocida ne zahteva postojanje takvog napada i d) kod istrebljenja žrtve su samo civili (neboraćko stanovništvo), dok se genocid može preduzeti i prema necivilnom stanovništvu (zatočenim borcima koji imaju status ratnog zarobljenika).

3. Odnos genocida i etničkog čišćenja – Iako rezolucija Generalne skupštine OUN o situaciji u Bosni i Hercegovini iz 1992. godine izjednačava pojam genocida sa pojmom etničkog čišćenja, ipak između ova dva dela postoji kvalitativna razlika. Naime, nasilno raseljavanje nije samo po sebi genocidna radnja, ali ono u sadejstvu sa ubistvima velikog broja pripadnika određene grupe može dovesti do etničkog čišćenja ciljane grupe ljudi. Tada proterivanje u smislu "čišćenja" može biti dokaz postojanja "namere" da se uništi cela grupa".

4. I konačno, genocid i zločin protiv čovečnosti (Pajić, 1986:304-316) koji se u pravnoj teoriji često izjednačju, pa čak i u određenim međunarodnim pravnim aktima npr. Statutu Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu imaju niz sličnosti kao što su: a) u oba slučaja radi se o delima koja su upravljena (koja dakle imaju za cilj) izvršenje masovnih ubistava drugih lica, b) oba dela obuhvataju teška kršenja koja vređaju čovečnost i c) oba dela ne predstavljaju izolovane slučajeve, već su obično deo neke šire celine.

No, između ovih dela se mogu uočiti i jasne razlike koje se sastoje u sledećem: a) kod genocida postoji tzv. "genocidna namera" koje nema kod zločina protiv čovečnosti, b) kod genocida je ciljane populacija – grupa koja mora da ima zajedničke karakteristike grupe, dok su kod zločina protiv čovečnosti žrtve definisane političkim opredeljenjem, fizičkim osobinama ili samom činjenicom da su se našle na određenom prostoru u određeno vreme, c) zločin protiv čovečnosti je šireg opsega jer se vrši u okviru rasprostranjenog i sistematskog napada gde je učinilac svestan

toga napada, što se ne traži i kao bitan konstitutivni elemenat krivičnog dela genocida i d) zločin protiv čovečnosti se može izvršiti širim spektrom različitih delatnosti koje nisu sve uključene u pojam genocida.

7. ZAKLJUČAK

Međunarodno krivično pravo kao sistem pravnih propisa koji su sadržani u nizu međunarodnih dokumenata (donetih u okviru Društva naroda i Organizacije Ujedinjenih nacija), ali i u nacionalnom (internom) krivičnom zakonodavstvu najvećeg broja savremenih država predviđa krivičnu odgovornost i kažnjivost za veći broj međunarodnih krivičnih dela. To su dela kojima se krše ratni zakoni i običaji rata (međunarodno humanitarno – haško i ženevsko) pravo i kojima se povređuju ili ugrožavaju najznačajnije društvene i ljudske vrednosti kao što su: mir među narodnima, bezbednost čovečanstva, čovečnost, osnovne slobode i prava čoveka, posebno zaštićenih grupa. Za ova dela su propisane najteže kazne koje uopšte poznaje međunarodno i domaće krivično pravo.

Među međunarodnim krivičnim delima se po svom značaju, prirodi, karakteru i prouzrokovanim posledicama izdvaja zločin genocida ili zločin nad zločinima. To je delo kojim se protivno međunarodnom humanitarnom (haškom i ženevskom) pravu preduzimaju različite delatnosti usmerene protiv određene nacionalne, rasne, verske ili etničke grupe sa ciljem (sa namerom) njenog potpunog ili delimičnog istrebljenja (uništenja) bez obzira da li je konkretno preduzetim radnjama posledica – ugrožavanje (apstraktna opasnost) opstanka određene grupe stvarno i nastupila u vidu konkretnom slučaju. Pored međunarodnih dokumenata donetih posle Drugog svetskog rata (kao što su statuti međunarodnih vojnih i *ad hoc* tribunala, te statut stalnog Međunarodnog krivičnog suda u Hagu), ovo najteže krivično delo današnjice poznaje i krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine sa primenom od 2003. godine na osnovu ratifikovane Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine.

Za učinioce ovih dela je u određenim slučajevima primarna nadležnost međunarodnih (nadnacionalnih) sudskih organa kao što su bili tokijski ili nirnberški sud, Haški tribunal, Tribunal za Ruandu, Rimski krivični sud itd. Kod ovih krivičnih dela se u praktičnoj primeni uočavaju dva izuzetka od inače standardnih instituta opšteg dela krivičnog prava. To su: a) krivična odgovornost i kažnjivost učinilaca ovih krivičnih dela uopšte ne može da zastari i b) kod ovih krivičnih dela se javljaju odstupanja od subjektivne krivične odgovornosti putem primene instituta komandne (zapovedne, starešineske) odgovornosti politički i vojno nadređenih lica i zajedničkog (udruženog) zločinačkog poduhvata.

LITERATURA

- (1) Bačić, F. (1986). *Krivično pravo, Posebni deo*, Zagreb: Pravni fakultet.
- (2) Degan, V.Đ., Pavišić, B. (2006). *Međunarodno kazneno pravo*, Zagreb: Golden marketing.

- (3) Degan, V.Đ. (2008). Zločin genocida pred međunarodnim sudištima, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 1-2, str. 77-95.
- (4) Fabijanić Gagro, S., Škorić, M. (2008). Zločin genocida u praksi međunarodnih ad hoc tribunala, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 6, str. 1387-1419.
- (5) Horović, S. (2004). Genocid, ratni zločini i zločin protiv čovečnosti, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru*, str.99-113.
- (6) Josipović, I. (1996). Pravni i politički aspekti nastanka Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, *Zbornik radova, Hrvatska i Ujedinjeni narodi*, Zagreb, str.183-196.
- (7) Jovašević, D. (2002). *Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije*, Beograd: Službeni glasnik.
- (8) Jovašević, D. (2011). *Međunarodno krivično pravo*, Niš: Pravni fakultet.
- (9) Jovašević, D., Ikanović, V. (2012). *Krivično pravo Republike Srpske, Posebni deo*, Banja Luka: Univerzitet Apeiron.
- (10) Jovašević, D. (2014). *Krivično pravo, Posebni deo*, Beograd: Dosije.
- (11) Jovašević, D., Ikanović, V. (2015). *Međunarodno krivično pravo*, Banja Luka: Univerzitet Apeiron.
- (12) Kazazić, V. (2003). Implementacija sporazuma međunarodnog humanitarnog prava u Bosni i Hercegovini, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Mostaru*, 16, str. 163-175.
- (13) Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V. (2004). *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*, Cetinje: Obod.
- (14) Marković, M. (1965). Međunarodna krivična dela, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, 1, str. 39-44.
- (15) Marković, M. (1973). Nirnberško suđenje – primena novih načela u međunarodnom krivičnom pravu, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 2, str. 176-180.
- (16) Pajić, Z. (1986). Zločin protiv čovečnosti – problem međunarodne odgovornosti, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, 2-3, str. 304-316.
- (17) Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007). *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb: Narodne novine.
- (18) Petrović, B., Jovašević, D. (2005). *Krivično pravo 2 (Posebni deo)*, Sarajevo: Pravni fakultet.
- (19) Petrović, B., Jovašević, D. (2010). *Međunarodno krivično pravo*, Sarajevo: Pravni fakultet.
- (20) Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. (2016). *Krivično pravo 2*, Sarajevo: Pravni fakultet.
- (21) Prljeta, Lj. (1992). *Zločin protiv čovečnosti i međunarodnog prava*, Beograd: Službeni list.
- (22) Radulović, D. (1999). *Međunarodno krivično pravo*, Podgorica: CID.
- (23) Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 i 40/15.
- (24) Službeni vesnik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ, br. 2/50 i Službeni list FNRJ, br. 56/50.
- (25) Starčević, M. (2002). *Izvori međunarodnog humanitarnog prava*, Beograd: JK Crveni krst.
- (26) Šakić, V., Sedlar, S., Tojčić, A. (1993). Ratni zločini i zločin genocida u agresiji Srbije na Republiku Hrvatsku 1991. godine, *Društvena istraživanja*, 2-3, str. 407-454.
- (27) Šeparović, Z. (2007). Zaštita žrtava rata u međunarodnom humanitarnom pravu, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 2, str. 77-98.

- (28) Tomić, Z. (1999). Osvrt na nastanak i razvoj međunarodnog krivičnog prava, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, str.337-360.
- (29) *Nirnberška presuda* (1948). Beograd: Arhiv za pravne i društvene nauke.str.13-19.

THE CRIME OF GENOCIDE IN THEORY AND PRACTICE: INTERNATIONAL AND CRIMINAL LAW OF BOSNIA & HERZEGOVINA

International criminal law as a system of legal rules contained in the documents of international community and in the documents of national (internal) criminal law provides for criminal liability and punishment for a great number of international crimes (as a crime of genocide). These crimes are acts of breaking war laws and rules of warfare (international humanitarian law) and also they are the acts of harming or imperiling the peace among nations and the security of mankind. For these acts there are provided most severe penalties and measures of punishment known in the criminal law today. Penalties prescribed for these criminal offences stand for the most severe penalties in contemporary criminal legislation. For perpetrators of these crimes of genocide in certain cases the primary jurisdiction is the one of international criminal court (supra-national) authorities, such as International court in Hague. In this paper the author has analysed notion and basic characteristics of crime of genocide in international and criminal law of Bosnia and Herzegovina.

KEY WORDS: international criminal law / genocide / group / responsibility / punishment